

CRISI, JOVES I FORMACIÓ

Martí López i Jordi Potrony

Investigadors de la Fundació Centre d'Iniciatives i Recerques Europees a la Mediterrània (CIREM)

1. INTRODUCCIÓ

La persistent crisi econòmica en què es troba l'economia catalana està generant dinàmiques d'atur, precarització i vulnerabilitat social i laboral que afecten de manera especial determinats col·lectius. El manteniment al llarg del temps dels efectes de la crisi ha posat de manifest les mancances derivades del model anterior de creixement econòmic i de l'ocupació basat en sectors molt específics (com la construcció i els serveis de baixa qualificació, entre d'altres), i que requerien un ús massiu de força de treball, majoritàriament poc qualificada. És així que considerem que la crisi econòmica no ha representat una ruptura en relació amb les lògiques que havien guiat el mercat de treball en el període precedent de creixement econòmic. El mercat de treball català, i en conjunt l'espanyol, s'havien caracteritzat en el període de creixement econòmic i de l'ocupació que va de 1996 a 2007 per generar una ocupació polaritzada, en què en paral·lel a l'augment relatiu d'ocupacions qualificades, el gruix més important del creixement tingué lloc en ocupacions de baixa qualificació. El dèficit estructural d'ocupacions de qualificació mitjana es va mantenir, tot i certs avenços més pronunciats en el cas català, relacionats amb el major pes del sector industrial, que la virulència de la destrucció d'ocupació en aquest sector ha contribuït a esborrar.

L'objectiu de l'article és analitzar els efectes de la crisi econòmica i la destrucció d'ocupació en els joves. Els esdeveniments recents, en forma de mobilitzacions i augment de protestes protagonitzades essencialment per grups de joves (tot i que no exclusivament), d'orígens socials diversos però amb un cert domini de les classes mitjanes, i amb nivells educatius considerables (indignats, mobilitzacions del 15-M, etc.), són un indicador social del fet que la persistència de la crisi està afectant cada vegada més i de manera continuada

grups amplis de joves i de la població en general. Com veurem, la persistència de la crisi ha implicat en el col·lectiu jove una destrucció d'ocupació generalitzada que ha fet recaure sobre aquest col·lectiu de manera més intensa els costos de la crisi econòmica. Així, en els seus efectes sobre els joves la crisi ha estat cada vegada menys selectiva i més generalitzada. Aquests elements posen de manifest les dificultats creixents amb què es troba el col·lectiu jove per obtenir un lloc en la societat d'acord amb la complexitat d'expectatives (educatives, professionals, personals, etc.) generades.

Aquests elements configuren un fet recurrent en el mercat de treball català, el desplaçament dels costos de la flexibilitat, especialment l'externa, cap al col·lectiu «jove» en general. En paral·lel a un procés en el conjunt del mercat de treball en el qual la destrucció d'ocupació ha afectat els col·lectius més vulnerables, el col·lectiu jove, fins i tot amb nivells d'estudis mitjans i alts, ha aportat el grau de flexibilitat que ha permès a altres segments del mercat de treball patir amb menys intensitat (tot i patir-la) la fortíssima destrucció d'ocupació. De totes maneres, les polítiques empresarials de gestió del mercat de treball que han fet recaure sobre els joves els efectes de la crisi han comportat estratègies diverses entre els joves, relacionades amb les seves opcions, possibilitats i recursos derivats tant del gènere i del nivell educatiu, com de la posició social de la família d'origen.

En aquest sentit, l'escrit s'estructura en els apartats següents. Primerament, es realitza una anàlisi dels efectes de la crisi econòmica en el mercat de treball català. Tot seguit, analitzarem com aquesta crisi ha afectat el col·lectiu jove i ha resultat en una creixent exclusió dels joves del mercat de treball, ja sigui en forma d'inactivitat o d'atur, i considerarem les diferents opcions i efectes en els diferents grups de joves. Finalment, considerarem les conseqüències específiques de la crisi en termes d'augment de la polarització del nivell educatiu dels joves i les conseqüències que impedeixen poder desenvolupar projectes vitals propis.

2. LA CRISI I ELS SEUS EFECTES SOBRE EL MERCAT DE TREBALL

En el volum de *Societat catalana 2010* les contribucions de Molina i Esteban (2010) i Serracant (2010) posaven de manifest com determinats col·lectius (immigrants i joves) havien sofert de manera més virulenta els efectes de la destrucció d'ocupació. En aquest sentit, donaven pistes sobre com el mateix model econòmic que va generar vertiginosos augments de la població activa i ocupada en un relativament curt espai de temps es relacionava amb la igualment fortíssima destrucció d'ocupació.

Com han posat de manifest diverses aportacions, un marc legislatiu que facilita enormement la flexibilitat externa i una estructura empresarial poc competitiva (Banyuls *et al.*, 2009) ha dut a dinàmiques de forta creació d'ocupació en moments d'alça del cicle econòmic, i a una forta destrucció en moments d'estancament o de reducció. Aquest paper accelerador del context econòmic en la creació (sovint precària, temporal, etc.) i destrucció d'ocupació va tenir com a protagonistes principals numèricament col·lectius «perifèrics» (joves, immigrants, grups amb baix nivell d'estudis, etc.), en paral·lel a la creació d'ocupació qualificada. En el cas concret dels joves, els augments d'ocupació en el moment alcista del cicle econòmic van tenir com a protagonistes significatius joves amb dèficits formatius i en ocupacions de baixa qualificació, així com en llocs de treball «volàtils» condicionats per la conjuntura econòmica i amb condicions d'ocupació precàries (Alegre *et al.*, 2010). Tanmateix, el període també es va caracteritzar per la creació d'ocupació més qualificada, i va donar lloc a una polarització ocupacional tant en els joves com en el conjunt de la població.

Així, els processos que han condicionat la incorporació dels joves en el mercat de treball en el període de creixement econòmic es relacionen amb unes dinàmiques en el mercat de treball caracteritzades per un increment del pes relatiu de les ocupacions més i menys qualificades, i per una pèrdua de pes relatiu de les feines més tradicionals de la indústria i en general de les que corresponen a la categoria de «directius», cosa que genera importants tendències cap a la polarització ocupacional (Caprile i Potrony, 2010). Igualment, en el moment àlgid del cicle econòmic, es constata l'elevat pes dels treballadors amb salari baix i dels treballadors en situació de pobresa, la qual cosa posava de manifest que per a una part important de la població el fet de treballar no garantia un nivell mínim de condicions de vida (Homs *et al.*, 2006).

En aquest context laboral, la crisi econòmica i la persistència de la destrucció d'ocupació ha dibuixat, com s'observa en les taules següents, una destrucció d'ocupació en la població ocupada de 25 a 65 anys amb uns perfils ben definits: homes, amb contracte temporal i nivell d'estudis baix.

Així, en la taula 1 es pot observar de manera clara com la destrucció d'ocupació ha afectat de manera molt més intensa tant en nombre com proporcionalment els homes. En concret, mentre que per a aquests grups d'edat l'ocupació masculina ha disminuït en més de 266.000 llocs de treball, en les dones ho ha fet en poc més de 25.000. Això es relaciona amb el fet que els sectors més afectats per la crisi han estat els de la construcció, les activitats immobiliàries i la indústria, activitats econòmiques protagonitzades majoritàriament per homes. Igualment, s'observa un augment en les taxes d'activitat de dones de

mitjana edat per compensar la reducció d'ingressos familiars (Homs i Capri-
le, 2010).

TAULA 1. Evolució de la població ocupada de 25 a 64 anys per sexe a Catalunya (1r trimestre del 2007 - 4t trimestre del 2011)

	2007 I	2011 IV	Dif. absoluta	Dif. rel. (%)
Homes	1.778.524	1.512.478	-266.046	-14,96
Dones	1.325.928	1.300.705	-25.223	-1,90
Total	3.104.452	2.813.183	-291.269	-9,38

Font: Enquesta de població activa (EPA) de l'Institut Nacional d'Estadística (INE).

Junt amb el sexe, observem que l'ajust en el mercat ha afectat de manera molt més intensa l'ocupació temporal. En concret, com es pot veure en la taula 2, la destrucció d'ocupació temporal en el període analitzat és gairebé 25 punts percentuals (p. p.) superior a la reducció d'ocupació indefinida. Igualment, l'ocupació temporal representa el 62 % del total de reducció d'ocupació del període.

TAULA 2. Evolució de la població assalariada de 16 a 64 anys per tipus de contracte a Catalunya (1r trimestre del 2007 - 4t trimestre del 2011)

		Indefinit	Temporal	Total
2007 I - 2009 II	Milers	-94,5	-180,1	-274,6
	%	-4,3	-26,4	-9,5
2007 I - 2011 IV	Milers	-126,9	-206,9	-333,8
	%	-5,8	-30,4	-11,6

Font: EPA (INE).

Per altra banda, en la taula 3 podem comprovar com la destrucció d'ocupació ha afectat de manera superior aquells grups amb un nivell d'estudis menor. En primer lloc, es pot observar com la destrucció d'ocupació ha afectat de manera més intensa i ha conduït a reduir la proporció entre la població ocupada de la població amb nivell d'estudis baix (fins a primaris), seguida de la població amb batxillerat i, en menor mesura, de la població amb cicles formatius de grau mitjà (CFGM). En contrast, s'observa un augment proporcional entre els ocupats dels que tenen un nivell d'estudis alt (cicles formatius de grau superior —CFGS— i estudis universitaris). Aquesta dinàmica no es diferencia excessivament per gènere, si bé observem que en el cas dels homes la pèrdua de pes proporcional en el nivell d'estudis mitjà es concentra en els estudis de batxillerat, i en les dones, en els CFGM.

TAULA 3. Evolució de l'estructura per nivell d'estudis de la població ocupada de 25 a 64 anys per sexe a Catalunya (1r trimestre del 2007 - 4t trimestre del 2011)

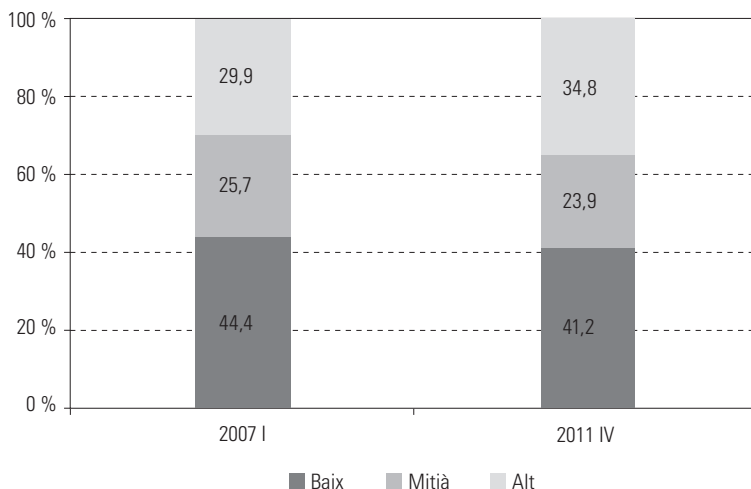
	2007 I (%)	2011 IV (%)	Dif. 2007-2011 (p. p.)
Homes			
Estudis primaris o sense estudis	17,78	13,76	-4,02
ESO o equivalent	26,62	27,48	0,86
Batxillerat o equivalent	16,05	14,41	-1,64
CFGM o equivalent	9,61	9,54	-0,07
CFGS o equivalent	11,17	13,13	1,96
Estudis universitaris	18,77	21,68	2,91
Dones			
Estudis primaris o sense estudis	13,68	10,58	-3,10
ESO o equivalent	22,06	22,27	0,21
Batxillerat o equivalent	15,33	14,80	-0,52
CFGM o equivalent	10,56	9,39	-1,16
CFGS o equivalent	9,13	11,55	2,41
Estudis universitaris	29,24	31,40	2,16
Total			
Estudis primaris o sense estudis	16,03	12,29	-3,74
ESO o equivalent	24,67	25,07	0,40
Batxillerat o equivalent	15,74	14,59	-1,15
CFGM o equivalent	10,02	9,47	-0,54
CFGS o equivalent	10,30	12,40	2,10
Estudis universitaris	23,24	26,17	2,93

Font: EPA (INE).

D'acord amb aquestes dades, podem afirmar que la destrucció d'ocupació en el període analitzat ha modificat l'estructura de la població ocupada per nivell d'estudis. En concret, com s'observa en el gràfic 1, en la població ocupada de 25 a 65 anys la crisi ha disminuït en més de 3 punts percentuals la participació dels ocupats amb nivell d'estudis baix i ha augmentat en quasi 5 punts percentuals l'ocupació amb nivell d'estudis alt. Una dada negativa és la reducció en quasi 2 punts percentuals de l'ocupació amb nivell mitjà.

En definitiva, la breu exposició realitzada ha mostrat que per al conjunt de la població la crisi ha afectat col·lectius específics molt relacionats amb els sectors econòmics i els col·lectius més vulnerables del mercat de treball. El que veurem tot seguit és com la crisi ha mostrat patrons diferenciats en els seus efectes en els joves i la seva situació en el mercat de treball i la societat.

GRÀFIC 1. Distribució de la població ocupada de 25 a 64 anys per nivell d'estudis a Catalunya (1r trimestre del 2007 - 4t trimestre del 2011)

Font: EPA (INE).

3. ELS JOVES: UNA EXCLUSIÓ PERSISTENT DEL MERCAT DE TREBALL

Com observem la crisi ha implicat un fort procés d'exclusió dels joves del mercat de treball en dues direccions: tant en termes d'activitat com en termes d'atur. Això és degut al fet que molts han perdut la feina que tenien, altres no l'han trobat quan s'han incorporat al mercat de treball, i altres han preferit seguir estudiant o reprendre els estudis davant les dificultats esmentades (Homs i Caprile, 2010).

En aquest sentit, identifiquem alguns elements particulars pel que fa al comportament dels joves en el mercat de treball davant la crisi. Així, mentre que la taxa d'activitat ha augmentat en 1,6 punts percentuals per al conjunt de la població, ha disminuït en -4,3 punts percentuals en la població de 16 a 29 anys.

Si analitzem de manera detinguda l'evolució de la taxa d'activitat en el grup de 16 a 29 anys observem que la disminució és protagonitzada quasi exclusivament per la taxa d'activitat masculina, que disminueix en gairebé 8 punts percentuals. Per tant, s'observa una orientació contracíclica dels homes joves davant la crisi, que no s'observa en el cas de les dones ni en els

TAULA 4. Taxes d'activitat, ocupació i atur per sexe i grups d'edat a Catalunya (1r trimestre del 2007 - 4t trimestre del 2011)

	Homes			Dones			Total		
	2007 I (%)	2011 IV (%)	Var. (p. p.)	2007 I (%)	2011 IV (%)	Var. (p. p.)	2007 I (%)	2011 IV (%)	Var. (p. p.)
Taxa d'activitat									
16-29 anys	74,9	67,0	-7,9	66,0	65,6	-0,4	70,6	66,3	-4,3
30-64 anys	88,8	88,7	-0,1	68,2	74,5	6,3	78,6	81,6	3,0
Total	85,1	83,7	-1,4	67,7	72,5	4,8	76,5	78,1	1,6
Taxa d'ocupació									
16-29 anys	69,2	44,2	-25,0	59,3	46,4	-12,9	64,4	45,3	-19,1
30-64 anys	84,4	72,8	-11,6	63,1	61,0	-2,0	73,9	66,9	-6,9
Total	80,3	66,2	-14,1	62,1	57,7	-4,4	71,3	61,9	-9,4
Taxa d'atur									
16-29 anys	7,6	34,1	26,5	10,2	29,2	19,1	8,8	31,7	22,9
30-64 anys	5,0	17,9	13,0	7,6	18,1	10,5	6,1	18,0	11,9
Total	5,6	20,9	15,3	8,3	20,4	12,2	6,7	20,7	13,9

Font: EPA (INE).

homes de més de 30 anys, i que podem identificar com una retirada del mercat de treball, cosa que indica bé el desenvolupament d'estratègies educatives com a refugi, bé l'existència d'un desànim creixent en relació amb la participació en el mercat de treball.

Igualment, les dades de la taxa d'ocupació posen de manifest que aquesta exclusió del mercat de treball implica per al quart trimestre del 2011 una disminució de gairebé 20 punts percentuals de la taxa d'ocupació dels menors de 30 anys, que se situa en un baixíssim 45,3 %; per tant, més de la meitat dels joves menors de 30 anys estan exclosos del mercat de treball. Aquesta exclusió ha representat una igualació per gèneres en la taxa d'ocupació, ja que la virulència de la crisi ha afectat enormement els homes joves fins al punt que la seva taxa d'ocupació disminueix en 25 punts percentuals, i la de les dones en quasi 13 punts. En tot cas, es tracta d'una igualació a la baixa que posa de manifest que tant en homes com en dones la taxa d'ocupació se situa força per sota del 50 %. Reflecteix, igualment, que la situació econòmica anterior havia representat unes inusualment elevades taxes d'ocupació masculines d'uns joves que, amb la formació obligatòria, accedien al mercat de treball (bàsicament al sector de la construcció). En aquest sentit, el canvi de context n'expulsa un important nombre del mercat de treball.

Finalment, aquest conjunt de consideracions es corroboren quan observem que l'augment de la taxa d'atur de la població menor de 30 anys ha estat

quasi el doble que el de la població de més edat, i ha arribat al 31,7 %. L'augment ha estat relativament més intens en el cas dels homes joves que en el de les dones joves (26,5 enfront de 19,1 punts percentuals), cosa que representa per als primers una taxa d'atur del 34,1 % enfront del 29,2 % de les segones.

Estem observant, doncs, com la crisi ha afectat de manera diferent la participació dels joves en el mercat de treball en relació amb el conjunt de la població. L'anàlisi agregada i la divisió per sexes ja ens ha mostrat efectes diferents en relació amb les taxes d'activitat. Ara es tracta d'analitzar com en els diferents grups de joves el mateix fenomen ha afectat de manera diferent i ha generat itineraris i estratègies —per a aquells/es que poden— diverses.

Els factors que ajuden a explicar el grau de participació en el mercat de treball són diversos. Elements com les expectatives i opcions en relació amb el mercat de treball hi tenen un paper, així com les estratègies familiars de mobilització laboral i de donar resposta a la càrrega total de treball (productiu i reproductiu). Igualment, la posició en l'estructura social i les relacions de gènere estableixen unes determinades expectatives laborals i comportaments respecte a l'ocupació i a la formació. I, finalment, el mateix mercat de treball i les empreses valoren la formació i les qualificacions de manera diferent i determinen opcions laborals i formatives desiguals.

Per tal d'aproximar-nos a aquests elements, analitzarem tot seguit aquesta exclusió del mercat de treball dels joves en relació amb l'edat i el gènere, el nivell d'estudis i la realització de formació.

3.1. La reducció de l'activitat

La taula 5 ens permet analitzar de manera més detallada els col·lectius de joves més afectats per la reducció de les taxes d'activitat. Com es pot observar, la disminució més important de la participació en el mercat de treball ha afectat les cohorts de menys edat, cosa que indica que són les noves cohorts que s'haurien d'incorporar a la població activa les que redueixen dràsticament la seva incorporació al mercat de treball. Aquest fre a les incorporacions degut a la situació econòmica, junt amb la reducció important de l'activitat dels que havien iniciat la seva participació en el mercat de treball, ens permet situar en els 25 anys la frontera en la reducció dràstica de l'activitat laboral.

Tanmateix, si bé les noves incorporacions en el mercat de treball s'han frenat amb força independentment del gènere, trobem diferències importants per gèneres en els grups de més edat entre els joves. Així, mentre que en el cas de les dones les taxes d'activitat dels grups de 20 a 24 anys i de 25 a 29 anys

TAULA 5. Taxes d'activitat per sexe i grups d'edat a Catalunya (1r trimestre del 2007 - 4t trimestre del 2011)

	2007 I (%)	2011 IV (%)	2007 I - 2011 IV (p. p.)
Homes			
16-19 anys	28,32	20,75	-7,57
20-24 anys	78,55	66,64	-11,91
25-29 anys	93,41	94,66	1,25
Total 16-29 anys	74,90	66,97	-7,93
30-64 anys	88,85	88,74	-0,11
Total	85,09	83,70	-1,39
Dones			
16-19 anys	28,03	20,66	-7,38
20-24 anys	65,95	69,52	3,57
25-29 anys	83,57	87,45	3,89
Total 16-29 anys	65,99	65,57	-0,43
30-64 anys	68,24	74,53	6,29
Total	67,65	72,49	4,84
Total			
16-19 anys	28,18	20,70	-7,48
20-24 anys	72,42	68,07	-4,35
25-29 anys	88,69	91,04	2,36
Total 16-29 anys	70,59	66,28	-4,32
30-64 anys	78,64	81,62	2,98
Total	76,51	78,10	1,59

Font: EPA (INE).

han augmentat en més de 3 punts percentuals fins al quart trimestre de 2011, en el cas dels homes la taxa d'activitat disminueix de manera dràstica en el grup de 20 a 24 anys en quasi 12 punts percentuals.

Un segon element important que cal considerar és l'evolució de la taxa d'activitat per nivell d'estudis en els grups de joves considerats, per tal d'obtenir una major clarificació dels col·lectius que han quedat més exclosos del mercat de treball.

En la taula 6 observem, primerament, que aquesta aturada de l'entrada al mercat de treball és generalitzada en el cas dels que tenen ESO, batxillerat i CFGM (grup de 16 a 19 anys). Tot seguit, es constata que aquells que estaven ja el 2007 al mercat de treball, i tenien un nivell d'estudis baix (ESO), han mantingut la seva participació en el mercat de treball, enfront dels de nivell

TAULA 6. Taxes d'activitat per nivell d'estudis i grups d'edat a Catalunya (1r trimestre del 2007 - 4t trimestre del 2011)

	2007 I (%)	2011 IV (%)	2007 I - 2011 IV (p. p.)
Sense estudis			
16-19 anys	21,05	20,88	-0,16
20-24 anys	65,80	77,42	11,62
25-29 anys	69,28	77,44	8,16
Total 16-29 anys	50,83	59,12	8,28
ESO o equivalent			
16-19 anys	29,70	17,63	-12,07
20-24 anys	88,02	88,04	0,02
25-29 anys	89,12	92,17	3,05
Total 16-29 anys	66,36	60,82	-5,54
Batxillerat o equivalent			
16-19 anys	26,81	18,20	-8,61
20-24 anys	51,54	39,22	-12,32
25-29 anys	89,66	90,00	0,34
Total 16-29 anys	62,35	47,86	-14,49
CFGM o equivalent			
16-19 anys	50,97	42,98	-7,99
20-24 anys	86,70	72,03	-14,67
25-29 anys	90,18	91,28	1,10
Total 16-29 anys	86,17	74,86	-11,31
CFGS o equivalent			
16-19 anys	84,37	83,25	-1,12
20-24 anys	81,73	83,64	1,91
25-29 anys	93,14	95,77	2,62
Total 16-29 anys	89,02	90,83	1,81
Estudis universitaris			
16-19 anys	nd	nd	nd
20-24 anys	76,48	81,53	5,05
25-29 anys	91,53	94,48	2,95
Total 16-29 anys	87,07	91,37	4,30

Font: EPA (INE).

nd: no dades.

d'estudis més alt. Així, podem suposar que unes escasses opcions, tant formatives com d'expectatives en relació amb l'ocupació i amb les seves condicions, els han dut a mantenir-se en el mercat de treball, tant en situació d'atur com

acceptant feines amb pitjors salaris i condicions de treball. Aquesta és una dada rellevant que mostra que els grups de joves amb nivell d'estudis baix, tant sense estudis com amb educació obligatòria, no s'han retirat del mercat de treball, probablement a causa de les necessitats familiars i de les escasses possibilitats de mantenir itineraris formatius... i també perquè les seves expectatives laborals s'adapten a un context d'àmplia precarització (com que quasi no es crea ocupació, és raonable pensar que estem parlant de subocupació, poques hores, salaris molt baixos, economia submergida, etc.).

En contrast, observem que són els joves amb nivell d'estudis mitjà, en concret els que tenen CFGM i batxillerat, en els que s'ha reduït proporcionalment amb més intensitat la taxa d'activitat en el grup de 20 a 24 anys. En canvi, en els estudis superiors aquesta taxa fins i tot ha augmentat. Per tant, observem que és el grup de joves amb un nivell d'estudis mitjà, que anteriorment hem vist que és essencialment masculí, el protagonista de la reducció de les taxes d'activitat en aquests grups d'edat. Tot i això, podem considerar l'existència de situacions diferents. En el cas dels que tenen batxillerat, el període d'expansió econòmica els permetia opcions de compaginar estudis i ocupació amb diferents graus i intensitats. El canvi de context que comporta la crisi i l'expulsió del mercat els duu a refugiar-se a completar o reincorporar-se als estudis (lògicament perquè tenen opcions i suports familiars derivats d'una determinada posició en l'estructura social). Aquest fet es pot trobar sens dubte agreujat perquè en el seu comportament agregat les empreses han tendit a destruir l'ocupació jove menys especialitzada i amb qualificacions genèriques, fàcilment trobables en el mercat de treball extern quan canviï la conjuntura. Per altra banda, en els que tenen CFGM la situació és relativament diferent. Ens trobem sens dubte amb una inserció més plena en el mercat de treball, però probablement amb una major importància de l'ocupació en el sector industrial o en activitats administratives del sector immobiliari i que, per tant, estan patint amb força les conseqüències de la destrucció d'ocupació en aquest sector.

Una vegada determinats els col·lectius que han reduït més la seva participació en el mercat de treball, ens apareix com a rellevant identificar si aquesta reducció de les taxes d'activitat es vincula en els grups esmentats amb una major participació en formació.

En la taula 7 observem que en conjunt la participació en formació reglada (percentatge de joves amb un determinat nivell d'estudis que cursen formació reglada per assolir un nivell superior) ha augmentat en 6,7 punts percentuals en la població de 16 a 29 anys. Aquest augment ha estat proporcionalment superior en els batxillerats (uns 13 punts d'augment), en els CFGM

(uns 11 punts) i en menor grau en els que tenien ESO (8,7 punts). Per tant, els col·lectius que hem identificat com els que reduïen més les seves taxes d'activitat són els que més han augmentat percentualment la participació en formació reglada. Aquesta qüestió reforça el nostre argument que ho han fet servir com a refugi davant la situació econòmica.

TAULA 7. Participació en formació reglada de la població de 16 a 29 anys per sexe i nivell d'estudis a Catalunya (1r trimestre del 2007 - 4t trimestre del 2011)

	<i>Homes</i>			<i>Dones</i>			<i>Total</i>		
	<i>2007 I (%)</i>	<i>2011 IV (%)</i>	<i>2007 I - 2011 IV (p. p.)</i>	<i>2007 I (%)</i>	<i>2011 IV (%)</i>	<i>2007 I - 2011 IV (p. p.)</i>	<i>2007 I (%)</i>	<i>2011 IV (%)</i>	<i>2007 I - 2011 IV (p. p.)</i>
Estudis primaris o sense estudis	20,2	25,8	5,6	26,9	32,8	6,0	22,9	29,0	6,1
ESO o equivalent	26,8	35,9	9,1	31,6	39,8	8,2	28,9	37,6	8,7
Batxillerat o equivalent	49,9	66,9	17,1	55,6	65,1	9,5	53,0	66,0	12,9
CFGM o equivalent	12,2	24,5	12,3	11,7	20,5	8,8	12,0	22,9	10,9
CFGS o equivalent	18,4	15,8	-2,5	13,2	20,1	6,9	16,1	18,3	2,2
Estudis universitaris	15,0	26,0	11,0	24,0	17,2	-6,8	20,5	20,2	-0,4
Total	27,1	36,8	9,6	33,1	36,6	3,5	30,0	36,7	6,7

Font: EPA (INE).

Tanmateix, de la participació en formació reglada també podem extreure que els augments formatius es concentren en els homes, en especial en els augments dels que segueixen formació reglada amb batxillerat. Des d'aquest punt de vista, s'observa que els homes amb batxillerat mostraven unes taxes molt baixes de participació en formació reglada, i que aquest augment ha dut a equiparar-les amb les de les dones. La crisi, en aquest sentit, ha representat la disminució entre els joves dels 6 punts percentuals de major participació en formació reglada que mostraven les dones en relació amb els homes, fins al punt de resultar en percentatges similars al quart trimestre de 2011.

3.2. Una destrucció d'ocupació jove cada vegada menys selectiva

En l'apartat anterior hem pogut identificar una forta exclusió del mercat de treball dels joves, especialment dels menors de 25 anys, vinculada sobretot a l'activitat. També hem pogut identificar que aquesta exclusió ha augmentat

de manera més forta en el cas dels homes que de les dones, cosa que ha implicat una certa igualació de gèneres a la baixa. Aquests elements es relacionen també de manera directa als grups i col·lectius d'entre els joves als quals més ha afectat la destrucció d'ocupació. Igualment, és pertinent analitzar com l'evolució negativa de l'ocupació ha afectat d'una manera diferent els joves, que han rebut de manera generalitzada els ajustos del mercat de treball.

És sobradament conegut que la destrucció d'ocupació del mercat de treball ha afectat especialment els joves, i que aquesta ha tendit, com a mínim en un primer moment, a destruir de manera prioritària ocupació temporal. Tanmateix, com podem observar en la taula 8, les dades disponibles per al darrer trimestre de 2011 mostren que el manteniment de la crisi econòmica i la destrucció d'ocupació entre els menors de 30 anys ha tendit a reduir de manera similar el percentatge d'ocupats, tant de temporals com d'indefinitos. Això és degut a dos elements: primer, mostraria que s'ha aturat la contractació tant temporal com indefinida de joves (com hem vist en l'apartat anterior) i, en segon lloc, que la destrucció d'ocupació s'ha generalitzat cada vegada més, independentment del contracte.

TAULA 8. Evolució de la població assalariada per tipus de contracte i grups d'edat a Catalunya (1r trimestre del 2007 - 4t trimestre del 2011)

		<i>Indefinit</i>	<i>Temporal</i>	<i>Total</i>
16-29 anys				
2007 I - 2009 II	Milers	-85,2	-116,5	-201,7
	%	-18,8	-37,6	-26,5
2007 I - 2011 IV	Milers	-176,3	-122,9	-299,2
	%	-39,0	-39,7	-39,3
30-64 anys				
2007 I - 2009 II	Milers	-9,3	-63,6	-72,9
	%	-0,5	-17,1	-3,4
2007 I - 2011 IV	Milers	49,4	-84,0	-34,7
	%	2,8	-22,6	-1,6

Font: EPA (INE).

En aquest sentit, es mostra un comportament molt diferenciat del de la població de 30 a 64 anys, que ja hem identificat a l'inici de l'article. En concret, mentre que en el que podríem anomenar «primera fase» de la crisi, fins al segon trimestre de 2009, el percentatge de destrucció d'ocupació temporal dels menors de 30 anys va ser del 37,6 % i el d'ocupació indefinida ho va ser del 18,8 %, en el conjunt del període la destrucció se situa al voltant d'un 39 % en ambdós

casos. És significatiu observar com, en el mateix període, en l'ocupació dels que tenen entre 30 i 64 anys la destrucció és únicament temporal, fins al punt que en el conjunt del període s'observa un augment de quasi 50.000 ocupats indefinits. Tot i que alguns d'aquests nous ocupats indefinits puguin derivar de fluxos d'ocupació provinents dels menors de 30 anys, és obvi que es pot extreure la conclusió que la persistència de la crisi ha generalitzat la destrucció d'ocupació en el col·lectiu jove. En aquest sentit, junt amb l'aturada en l'entrada de nous ocupats joves, el fet de ser el darrer i ser jove en arribar és determinant en la destrucció d'ocupació. Així, en nombres absoluts, entre els menors de 30 anys s'ha reduït més l'ocupació indefinida que la temporal, i tota la destrucció d'ocupació indefinida del període prové dels menors de 30 anys.

En la taula 9 es reproduïx per al mateix període l'evolució de l'ocupació per nivell d'estudis.

TAULA 9. Evolució de la població ocupada per nivell d'estudis i grups d'edat a Catalunya (1r trimestre del 2007 - 4t trimestre del 2011)

		<i>Fins a primaris</i>	<i>ESO</i>	<i>Batx.</i>	<i>CFGM</i>	<i>CFGS</i>	<i>Univ.</i>	<i>Total</i>
16-29 anys								
2007 I - 2009 II	Milers	-0,5	-92,6	-59,5	-16,3	-32,9	-17,0	-218,8
	%	-0,8	-39,3	-33,2	-19,8	-32,0	-10,7	-26,6
2007 I - 2011 IV	Milers	-17,4	-109,1	-99,4	-18,9	-39,9	-39,2	-323,9
	%	-27,4	-46,3	-55,5	-23,0	-38,8	-24,6	-39,4
30-64 anys								
2007 I - 2009 II	Milers	14,8	-60,4	-20,8	-36,4	18,2	34,4	-50,3
	%	3,2	-9,2	-5,4	-13,9	7,3	5,8	-1,9
2007 I - 2011 IV	Milers	-149,8	-35,3	-20,0	-31,9	56,6	40,7	-139,6
	%	-32,2	-5,4	-5,2	-12,2	22,6	6,8	-5,3
Total								
2007 I - 2009 II	Milers	14,2	-153,0	-80,3	-52,7	-14,7	17,4	-269,1
	%	2,7	-17,2	-14,2	-15,4	-4,2	2,3	-7,8
2007 I - 2011 IV	Milers	-167,1	-144,4	-119,3	-50,8	16,7	1,5	-463,5
	%	-31,7	-16,2	-21,1	-14,8	4,7	0,2	-13,5

Font: EPA (INE).

Aquestes dades ens permeten identificar, en primer lloc, que en el grup dels menors de 30 anys la destrucció d'ocupació és generalitzada per a tots els nivells d'estudis en els dos moments analitzats, mentre que en el grup de 30 a 64 anys hi ha un augment d'ocupació neta en els CFGS i els estudis univer-

sitaris. Així, el comportament és força diferent del que hem vist per al conjunt de la població, en què la destrucció d'ocupació es focalitzava en els nivells d'estudi més baixos. En segon lloc, s'observa en el grup menor de 30 anys que la primera fase de la crisi ha afectat de manera superior els ocupats amb ESO, batxillerat i CFGS, mentre que per al conjunt del període la destrucció és proporcionalment superior en el batxillerat i l'ESO, i que els CFGS s'apropen a una destrucció d'ocupació relativament similar a la mitjana.

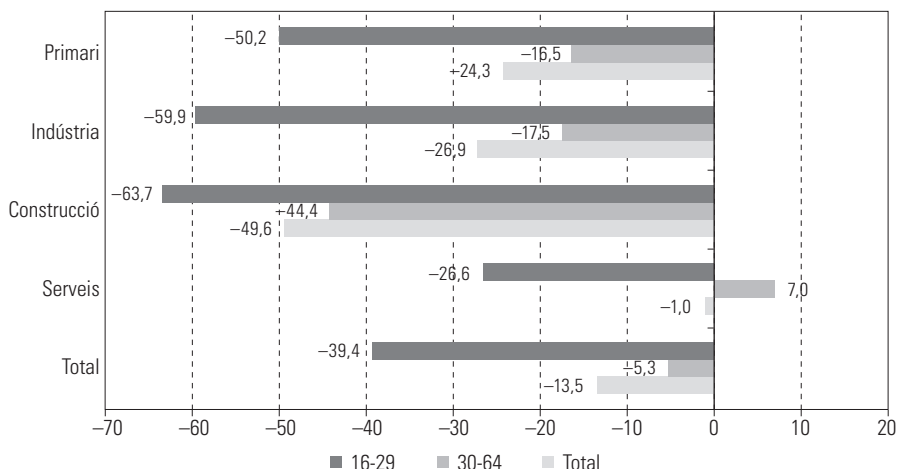
D'aquestes dades podem extreure un seguit de reflexions. Primerament, que els ajustos de la crisi han afectat els joves amb tots els nivells d'estudis. Així, mentre que en la població general augmenten els ocupats amb estudis superiors, en els joves la destrucció és més generalitzada. Tot i això, el col·lectiu amb una formació menys específica, ESO i batxillerat, és el que més intensament ha estat afectat per la crisi tant numèricament com proporcionalment. Ens trobem de nou amb dues situacions diferenciades, ja que en el primer cas mostra població que estava en el mercat de treball amb nivell d'estudis baix, mentre que en el segon cas estaríem parlant probablement de gent que estava compaginant feina i estudis i que en una bona part, si té recursos i/o suports, ha optat més clarament per augmentar el nivell educatiu en el període analitzat. Igualment, hem vist en el primer apartat que mentre que en els joves amb batxillerat de determinada edat això implicava menors taxes d'activitat, en el cas de l'ESO aquests es mantenen en el mercat de treball.

Menció a part mereix la destrucció d'ocupació jove en el cas de la formació professional. Primerament s'han de situar les dades en context. En el cas dels CFGM la destrucció és menor a la mitjana jove i es relaciona amb una tendència que també afecta els majors de 30 anys. Per tant, en aquest cas és el grup en el qual es destrueix percentualment menys ocupació entre els joves, a causa també del fet que és un grup relativament petit. En tot cas, aquest nivell d'estudis és dels més afectats proporcionalment en el grup de 30 a 64 anys, de manera que el podríem considerar com a relativament poc afectat en el cas dels menors de 30 anys.

En canvi, en el cas dels CFGS es pot observar com el pes de la destrucció d'ocupació s'ha desplaçat cap als menors de 30 anys, especialment en la primera fase de la crisi (independentment de certs fluxos entre edats ja comentats). Amb menor intensitat, una dinàmica semblant es pot identificar en el cas dels estudis universitaris. En aquests grups amb un nivell d'estudis alt, podem constatar que la destrucció d'ocupació només ha afectat els menors de 30 anys, i s'ha desplaçat cap a ells l'ajust quantitatiu del mercat de treball.

Per altra banda, si analitzem la disminució d'ocupats per sectors, constatem que les diferències de percentatges més rellevants entre els joves i els

GRÀFIC 2. Variació de l'ocupació per sectors econòmics i grups d'edat a Catalunya (1r trimestre del 2007 - 4t trimestre del 2011) (%)

Font: EPA (INE).

majors de 30 anys es troben en els serveis (33,7 punts percentuals més de reducció relativa d'ocupació dels joves en els serveis, ja que els més grans de 30 guanyen ocupació) i en la indústria (més de 40 punts percentuals més de reducció entre els joves).

L'evolució de l'ocupació dels menors de 30 anys per sexes i sectors detallats la podem analitzar des del primer trimestre de 2007, el primer de què es disposa de dades d'acord amb la classificació nacional d'activitats econòmiques CNAE2009 i, per tant, en què els sectors són comparables amb les dades de 2011. Com es pot comprovar, la disminució d'ocupació ha estat relativament superior en els homes en les activitats industrials i amb les relacionades amb el sector de la construcció i l'immobiliari. Aquí identifiquem especialment la pèrdua de prop de 80.000 ocupats en el sector de la construcció i de les activitats financeres i immobiliàries i més de 70.000 en les diferents activitats de la indústria. En el cas de les dones la reducció ha estat menys intensa i més repartida entre activitats, i destaca la reducció de més de 30.000 ocupades en les activitats de la construcció i de les activitats financeres i immobiliàries, mentre que la destrucció en les activitats industrials ho ha estat en més de 20.000 ocupades, amb una rellevància proporcionalment superior de les indústries químiques i extractives. En ambdós casos, l'única activitat que guanya ocupació neta són les activitats de l'Administració pública, l'educació i les activitats sanitàries. Probablement aquestes activitats en què encara es creava ocupació mostraran a partir de 2012 tendències a la reducció d'ocupació vinculades a les reduccions de despesa.

TAULA 10. Evolució de la població ocupada de 16 a 29 anys per sexe i sectors d'activitat a Catalunya (1r trimestre del 2007 - 4t trimestre del 2011)

	<i>Homes</i>		<i>Dones</i>		<i>Total</i>	
	<i>Variació (abs.)</i>	<i>Variació (%)</i>	<i>Variació (abs.)</i>	<i>Variació (%)</i>	<i>Variació (abs.)</i>	<i>Variació (%)</i>
Agricultura, silvicultura i pesca	-1.063	-11,30	-1.394	-63,97	-2.457	-21,20
Indústria de l'alimentació, tèxtil, cuir, fusta i paper	-13.399	-62,86	-8.179	-49,13	-21.578	-56,84
Indústries extractives, refinament de petroli, indústria química	-27.774	-60,03	-8.545	-54,68	-36.319	-58,68
Construcció de maquinària, equip elèctric, material de transport	-29.963	-62,35	-5.873	-42,66	-35.836	-57,97
Construcció	-56.133	-58,78	-5.285	-56,27	-61.418	-58,56
Comerç i hoteleria	-10.817	-15,39	-19.746	-18,01	-30.563	-16,99
Transport	-16.227	-37,11	-7.288	-40,63	-23.515	-38,13
Mediació financera, activitats immobiliàries	-23.115	-48,94	-25.539	-44,32	-48.654	-46,40
Administració pública, educació i activitats sanitàries	1.345	4,80	1.693	2,97	3.038	3,58
Altres serveis	-7.364	-36,76	-14.322	-29,99	-21.686	-31,99
Total	-184.510	-42,92	-94.478	-27,19	-278.988	-35,89

Font: EPA (INE).

Hem pogut comprovar que la reducció d'ocupació en els menors de 30 anys es relaciona en el cas dels homes, aquells en els quals més es redueix, amb la forta reducció en les activitats industrials i les relacionades amb el sector immobiliari. Tot seguit és pertinent comprovar quins nivells d'estudis agrupats protagonitzen aquestes reduccions.

En el cas de les activitats industrials, observem un comportament diferenciat. Així, la indústria de l'alimentació i altres concentra la destrucció d'ocupació en el nivell d'estudis baix, mentre que en les indústries extractives, químiques i altres la destrucció és més generalitzada en tots els grups, però destaca comparativament la reducció d'ocupació dels que tenen un nivell d'estudis alt. Per altra banda, en el cas de la construcció de maquinària i altres la reducció d'ocupació es concentra en el nivell d'estudis mitjà i alt. És sobretot en aquestes dues darreres activitats on identifiquem que la destrucció d'ocupació en els menors de 30 anys implica que aquests han estat el coixí principal que ha rebut les conseqüències de la crisi, en un grau superior als

TAULA 11. Evolució de la població ocupada de 16 a 29 anys per nivell d'estudis agrupats i sectors d'activitat a Catalunya (1r trimestre del 2007 - 4t trimestre del 2011)

	<i>Baix</i>		<i>Mitjà</i>		<i>Alt</i>	
	<i>Variació (abs.)</i>	<i>Variació (%)</i>	<i>Variació (abs.)</i>	<i>Variació (%)</i>	<i>Variació (abs.)</i>	<i>Variació (%)</i>
Agricultura, silvicultura i pesca	-2.048	-37,58	685	19,39	-1.094	-42,01
Indústria de l'alimentació, tèxtil, cuir, fusta i paper	-15.338	-64,32	-4.210	-49,73	-2.030	-35,91
Indústries extractives, refinament de petroli, indústria química	-15.791	-56,37	-9.153	-54,01	-11.375	-67,16
Construcció de maquinària, equip elèctric, material de transport	-8.549	-38,92	-15.331	-68,10	-11.956	-68,95
Construcció	-39.283	-59,74	-11.962	-55,01	-10.173	-58,54
Comerç i hoteleria	-33.382	-37,23	-1.802	-2,90	4.621	16,46
Transport	-6.596	-37,38	-7.696	-49,83	-9.223	-32,27
Mediació financera, activitats immobiliàries	-9.593	-41,69	-21.400	-70,22	-17.661	-34,37
Administració pública, educació i activitats sanitàries	-310	-3,14	-5.299	-23,02	8.647	16,60
Altres serveis	-9.464	-34,27	-9.839	-40,12	-2.383	-15,22
Total	-140.354	-44,86	-86.007	-37,58	-52.627	-22,33

Font: EPA (INE).

majors de 30 anys, en què aquests nivells d'estudis hem vist que disminueixen menys.

Pel que fa a les activitats immobiliàries, observem que en el cas de la construcció la destrucció d'ocupació ha afectat de manera proporcional a tots els nivells d'estudis, si bé numèricament en el nivell d'estudis baix estem parlant d'una disminució de quasi 40.000 ocupats (es tracta majoritàriament dels que tenen l'ESO, com hem identificat anteriorment). En canvi, en el cas de les activitats de mediació financera i activitats immobiliàries, destaca proporcionalment i numèricament la reducció d'ocupació amb nivells educatius mitjans (més de 21.000 ocupats) i alts (quasi 18.000 ocupats). Per tant, en el cas de la construcció són aquests darrers sectors on l'ajust s'ha dirigit cap als menors de 30 anys amb estudis mitjans i alts. Finalment, cal destacar la important reducció d'ocupació de nivell educatiu alt en el transport, que contrasta amb els augments en l'Administració pública, educació i activitats sanitàries i en el comerç i l'hoteleria.

4. LES CONSEQÜÈNCIES DE L'EXCLUSIÓ DELS JOVES DEL MERCAT DE TREBALL

La crisi ha afectat el col·lectiu jove de manera generalitzada. Tanmateix, la reducció d'ocupació en els menors de 30 anys mostra característiques diferenciades que es relacionen amb el seu paper d'ajust quantitatiu en un mercat de treball com el català, molt afectat pels cicles econòmics. Igualment, aquesta exclusió del mercat de treball ha afectat de manera diferent les opcions i itineraris desenvolupats pels joves d'acord amb el gènere, el nivell educatiu i les opcions de desenvolupar itineraris formatius.

Així, conclourem aquest apartat considerant les conseqüències de l'exclusió del mercat de treball dels joves, tant en relació amb l'estructura del nivell d'estudis de la població ocupada, on identifiquem diferències entre Catalunya i Espanya, com amb les opcions d'emancipació i desenvolupament de projectes vitals.

257

4.1. Un reforçament de l'estructura del nivell d'estudis polaritzada

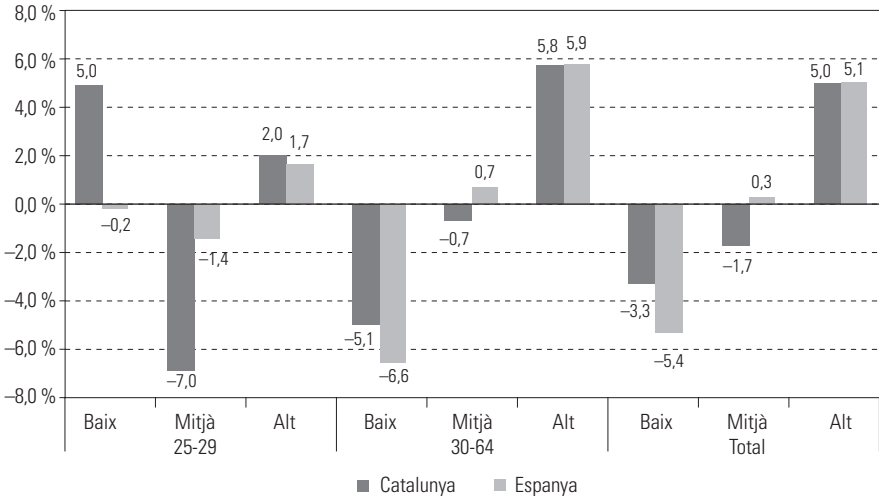
Els efectes de la crisi en l'estructura del nivell d'estudis de la població han estat diferents per grups d'edat i entre Catalunya i Espanya. Així, mentre que en el grup de 30 a 64 anys podem parlar, tant a Espanya com a Catalunya, de la pèrdua de pes del nivell d'estudis baix i l'augment proporcional del nivell d'estudis alt, en els menors de 30 anys el dibuix és diferent.

En el cas d'Espanya tot el que perd l'ocupació de nivell baix i mitjà representa un cert augment del nivell d'estudis alt. En canvi, en el cas català, la disminució de 7 punts percentuals del nivell d'estudis mitjà (focalitzada sobretot en el batxillerat, però també amb una certa rellevància dels CFGM) ha implicat, junt amb un cert augment del pes del nivell d'estudis alt, un augment relatiu important dels ocupats amb baix nivell d'estudis.

Aquestes dades posen doncs de manifest que la destrucció d'ocupació a Catalunya ha afectat fortament qualificacions intermèdies en el cas dels joves, especialment a causa de la forta destrucció d'ocupació jove en la indústria i en altres activitats que ocupaven població amb aquests nivells educatius. Aquest element mostra una certa especificitat catalana en el marc espanyol (major pes de certs sectors industrials i d'activitats de qualificació mitjana, que són els que han patit i estan patint amb més força la crisi).

Si analitzem aquestes dades en detall, observem que la forta destrucció d'ocupats amb nivell d'estudis mitjà ha estat majoritàriament deguda a les fortes disminucions del batxillerat, fet que ha comportat l'augment en la

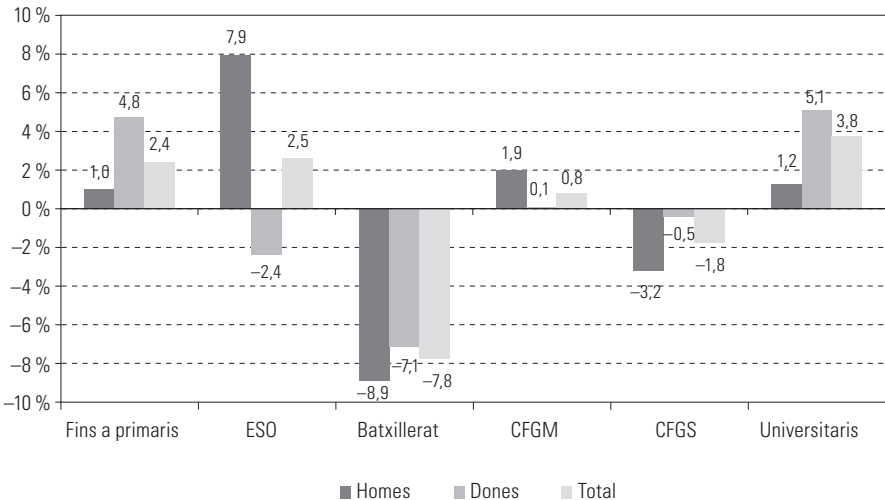
GRÀFIC 3. Variació de l'estructura per nivell d'estudis de la població ocupada de 25 a 64 anys per grups d'edat a Catalunya i Espanya (1r trimestre del 2007 - 4t trimestre del 2011)

Font: EPA (INE).

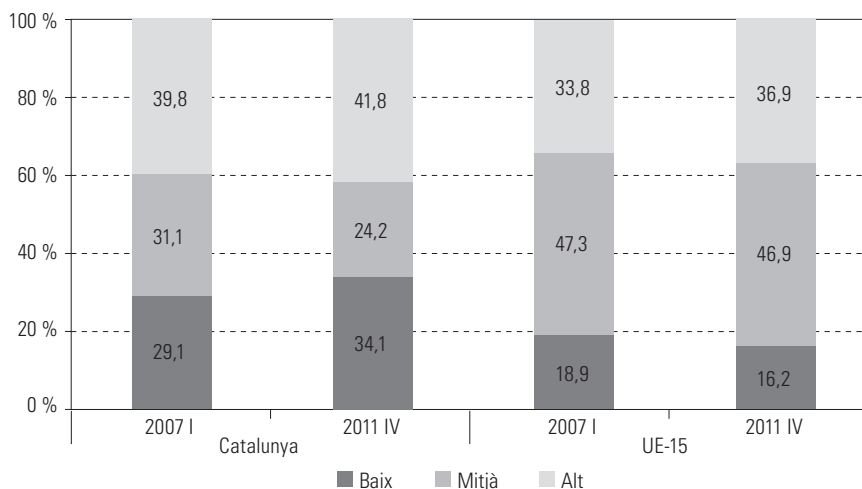
proporció de la població ocupada dels homes amb ESO que es van incorporar al mercat de treball amb l'educació obligatòria i que, com hem vist, la manca d'opcions i expectatives porta probablement a acceptar feines en pitjors con-

GRÀFIC 4. Variació de l'estructura per nivell d'estudis de la població ocupada de 25 a 29 anys per sexe a Catalunya (1r trimestre del 2007 - 4t trimestre del 2011)

Font: EPA (INE).

GRÀFIC 5. Distribució de la població ocupada de 25 a 29 anys per nivell d'estudis a Catalunya i a la UE-15 (1r trimestre del 2007 - 4t trimestre del 2011)

Font: Labour Force Survey (Eurostat).

dicions. En el cas de les dones, els augments proporcionals de les que no tenen estudis primaris mostren el manteniment de l'ocupació d'escassa o molt baixa qualificació, probablement procedent de la immigració interna o externa.

Una estructura del nivell d'estudis amb escassa presència del nivell d'estudis mitjà és el característic de Catalunya i Espanya. La destrucció d'ocupació l'està reforçant per al conjunt de la població. En el cas de Catalunya, aquestes tendències s'aguditzen pel que fa a la població ocupada de 25 a 29 anys, en què les tendències a la polarització ens mostren el desastrós efecte de la destrucció d'ocupació en els menors de 30 anys. Observem especialment dos fets:

1. La forta polarització de la població ocupada per nivell d'estudis, ja que mentre que un 41,8 % té estudis superiors, el 34,1 % té un nivell d'estudis baix. En el cas de la UE-15, el nivell d'estudis alt és quasi el 37 % i, sobretot, el nivell d'estudis baix és un baix 16,2 %.

2. L'escàs volum d'ocupats amb un nivell d'estudis mitjà, que és del 24,2 % a Catalunya enfront de quasi el 47 % a la UE-15.

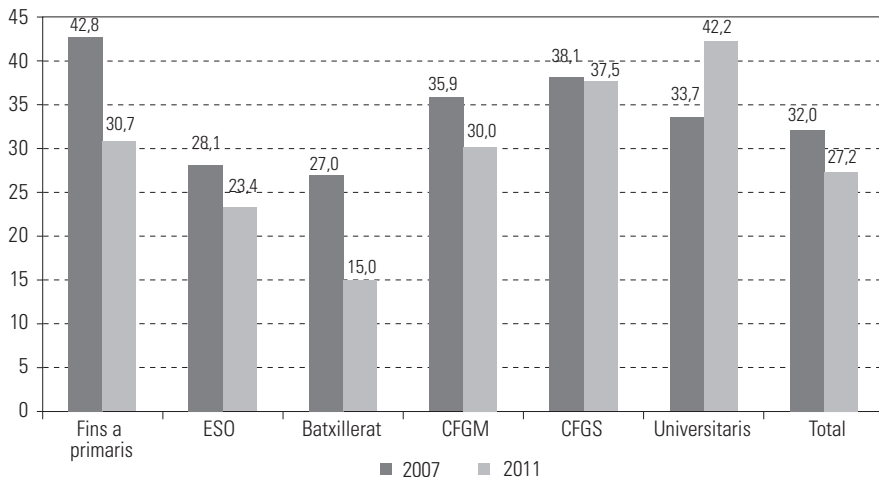
4.2. La reducció i endarreriment de l'emancipació

Una segona qüestió que cal considerar són els efectes i conseqüències socials de l'exclusió dels joves del mercat de treball. En aquest sentit, el creixent ma-

lestar en el collectiu jove parteix d'una completa subordinació al mercat de treball que, ja que afecta la població amb nivell d'estudis mitjans i alts, ha truncat expectatives professionals i vitals. En aquest sentit, en el gràfic 6 podem observar com l'exclusió del mercat de treball ha afectat intensament la taxa d'emancipació dels joves, amb una reducció per al total de gairebé 5 punts percentuals. En tots els nivells d'estudis menys en els universitaris la crisi ha comportat una disminució de la taxa d'emancipació. El que ens indiquen aquestes dades és que si ja hi havia una emancipació tardana aquesta ho és ara encara més i, potser el més rellevant des del punt de vista de les vivències personals, que les generacions observen que ho tenen més difícil per emancipar-se i desenvolupar projectes vitals que les generacions anteriors. Efectivament, aquesta qüestió es relaciona també directament amb unes reduccions més intenses en aquells grups més afectats per les oportunitats laborals que el model de creixement basat en la construcció oferia als joves amb nivells d'estudis baixos. Però les fortes reduccions en els batxillerats, en menor mesura en els CFGM i lleument en els CFGS posen de manifest que estan tocant el nucli dels joves en els processos d'emancipació i transició cap a la vida adulta.

Finalment, aquest creixent malestar i exclusió del mercat de treball també té com a indicador la creixent tendència dels joves amb un nivell d'estudis elevat a buscar feina a l'estranger. Tot i les dificultats per poder comptabilitzar

GRÀFIC 6. Taxa d'emancipació* de la població de 16 a 29 anys per nivell d'estudis a Catalunya (1r trimestre del 2007 - 4t trimestre del 2011)

* La taxa d'emancipació s'ha calculat com el percentatge de persones de 16 a 29 anys que viuen fora de la llar d'origen respecte al total de persones de la mateixa edat. Les persones que viuen fora de la llar d'origen s'identifiquen a partir de l'EPA com aquelles que consten com a persona de referència, cònjuge de la persona de referència o no emparentada amb la persona de referència.

Font: EPA (INE).

i definir aquest col·lectiu, estudis recents indiquen que estem parlant d'un col·lectiu de més de 40.000 joves espanyols (sense considerar estudiants i persones que fan estades temporals a l'estranger), majoritàriament de 24 a 34 anys i amb un nivell d'estudis alt (Cecot, 2011). Els mateixos estudis indiquen que la crisi econòmica ha generat fluxos d'augment de prop de 4.000 persones entre 2008 i 2009.

Per concloure, podem considerar que la crisi econòmica ha generat una destrucció d'ocupació molt intensa, però que en els joves ha tendit a afectar també els que tenen un major nivell d'estudis enfront dels majors de 30 anys. Aquests elements indiquen que en aquests grups s'ha tendit a desplaçar els efectes de la crisi en els joves. És així que podem considerar que la crisi ha generat conseqüències importants en la vida dels joves, ja que els ha exclòs del mercat de treball i els ha dificultat les possibilitats de desenvolupar projectes vitals propis.

Bibliografia

- ALEGRE, M. A. [et al.] (2010). «El règim de benestar juvenil a Catalunya. Fonts de benestar i oportunitats transicionals dels joves catalans». A: *Pla Nacional de Joventut de Catalunya. 2000-2010: Síntesi dels estudis d'avaluació realitzats per la Secretaria de Joventut*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Acció Social i Ciutadania. Secretaria de Joventut.
- BANYULS, J.; MIGUÉLEZ, F.; CANO, E.; RECIO, A.; LORENTE, R. (2009). «The transformation of the employment system in Spain: Towards a Mediterranean neoliberalism?». A: BOSCH, G.; LEHNDORFF, S.; RUBERY, J. (ed.). *European employment models in flux: A comparison of institutional change in nine European countries*. Nova York: Palgrave Macmillan.
- CAPRILE, M.; POTRONY, J. (2010). *Mercat de treball i polítiques actives d'ocupació*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill. (Informes Breus; 30)
- CECOT (2011). *El talento joven busca trabajo en el extranjero*. Terrassa: Cecot.
- HOMS, O.; CAPRILE, M. (2010). «L'impacte de la crisi en el mercat de treball». A: SUBIRATS, M. (coord.). *Societat catalana 2010*, p. 45-64.
- HOMS, O.; CAPRILE, M.; VALLÈS, N.; POTRONY, J. (2006). *La qualitat del mercat de treball a Catalunya*. Informe elaborat per al Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya. Barcelona: CIREM.
- MOLINA, Ó.; ESTEBAN, F. (2010). «Crisi i ajustament del mercat de treball a Catalunya: una perspectiva històrica». A: SUBIRATS, M. (coord.). *Societat catalana 2010*, p. 27-43.
- SERRACANT, P. (2010). «I com ho viu la gent jove?». A: SUBIRATS, M. (coord.). *Societat catalana 2010*, p. 83-100.